

УДК 630*165.3

В. В. СУДАРІКОВ*

ЛІСОНАСІННА БАЗА ДУБА ЗВИЧАЙНОГО У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Наведено коротку характеристику постійної лісонасінної бази дуба звичайного у Чернівецькій області. Зроблено висновок, що вона частково задовольняє потреби в жолудях підприємств лісового господарства області.

Ключові слова: лісовий генетичний резерват, плюсове насадження, плюсове дерево, клонові архівно-маточні і насінні плантації.

Дуб звичайний у Чернівецькій області поширений на висоті 180 – 200 метрів над рівнем моря. Його насадження тут ростуть на рівнинних, багатих поживними речовинами, глинистих і суглиннистих ґрунтах. Це порівняно зимостійкий вид.

У передгір'ях, у межах висот 200 – 400 метрів над рівнем моря, де відсутній дуб звичайний, росте дуб скельний. Цей вид порівняно теплолюбний, погано витримує мінімальні зимові температури. Різкого розмежування між ареалами цих видів не існує. Загальну площу насаджень луба у Чернівецькій області наведено у табл. 1 [4].

Таблиця 1

Площі типів лісу дубів звичайного та скельного на території сучасного лісфонду Чернівецької області (чисельник – га, знаменник – %)

Назви типів лісу, індекси типів лісу	Чернівецьке ОУЛГ				Разом у Чернівецькому ОУЛГ
	лісгоспи				
	Хотинський	Чернівецький	Берегометський	Сторожинецький	
1	2	3	4	5	6
<i>Формація дуба звичайного</i>					
Суха чиста судіброва – С ₁ Д	$\frac{1250,3}{5,77}$	–	–	–	$\frac{1250,3}{5,77}$
Свіжа грабова судіброва – С ₂ ГД	$\frac{1050,0}{4,84}$	$\frac{11,0}{0,05}$	–	–	$\frac{1061,0}{4,89}$
Свіжа букова судіброва – С ₂ бкД	$\frac{225,5}{1,04}$	$\frac{3,5}{0,02}$	–	–	$\frac{229,0}{1,06}$
Волога букова судіброва – С ₃ бкД	$\frac{2,0}{0,01}$	–	–	–	$\frac{2,0}{0,01}$
Волога ялицева судіброва – С ₃ яцД	–	–	$\frac{16,6}{0,07}$	–	$\frac{16,6}{0,07}$
Волога грабова судіброва – С ₃ ГД	$\frac{90,5}{0,42}$	$\frac{91,5}{0,42}$	–	–	$\frac{182,0}{0,84}$
Сира чиста судіброва – С ₄ Д	–	–	–	$\frac{1,2}{0,01}$	$\frac{1,2}{0,01}$
Суха грабова діброва – D ₁ ГД	$\frac{1917,6}{8,85}$	–	–	–	$\frac{1917,6}{8,85}$
Свіжа букова діброва – D ₂ бкД	$\frac{4389,5}{20,26}$	$\frac{2216,5}{10,24}$	–	–	$\frac{6606,0}{30,50}$
Волога буково-ялинова діброва – D ₃ бкялД	–	–	–	$\frac{47,9}{0,22}$	$\frac{47,9}{0,22}$
Свіжа грабова діброва – D ₂ ГД	$\frac{8996,1}{41,53}$	$\frac{748,5}{3,47}$	–	–	$\frac{9744,6}{45,0}$
Волога грабова діброва – D ₃ ГД	$\frac{80,1}{0,37}$	$\frac{36,5}{0,17}$	–	$\frac{193,9}{0,89}$	$\frac{310,5}{1,43}$
Волога букова діброва – D ₃ бкД	$\frac{43,3}{0,2}$	$\frac{211,3}{0,97}$	–	$\frac{11,3}{0,05}$	$\frac{265,9}{1,22}$
Волога ялицева діброва – D ₃ яцД	–	–	–	$\frac{18,4}{0,08}$	$\frac{18,4}{0,08}$

* © В. В. Сударіков, 2009

ЛІСІВНИЦТВО І АГРОЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ

Харків: УкрНДЛГА, 2009. – Вип. 115

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Сира грабова діброва – D ₄ ГД	<u>0,7</u> 0,01	<u>2,7</u> 0,01	–	–	<u>3,4</u> 0,02
Сира буково- ялинова діброва – D ₄ бкялД	–	<u>0,9</u> 0,01	–	–	<u>5,2</u> 0,03
Сира ялиново-букова діброва – D ₄ ялбкД	–	–	–	<u>4,3</u> 0,02	<u>4,3</u> 0,02
Разом:	<u>18045,6</u> 83,3	<u>3322,4</u> 15,36	<u>16,6</u> 0,07	<u>277,0</u> 1,27	<u>21661,6</u> 100,0
<i>Формація дуба скельного</i>					
Суха нагірна судіброва – С ₁ Дск	<u>61,2</u> 8,75	<u>66,5</u> 9,51	–	–	<u>127,7</u> 18,26
Свіжа нагірна грабова судіброва – С ₂ ГДс	<u>31,4</u> 4,49	<u>181,8</u> 25,72	–	–	<u>213,2</u> 30,21
Волога нагірна грабова судіброва – С ₃ ГДс	–	<u>44,5</u> 6,36	–	–	<u>44,5</u> 6,36
Суха нагірна грабова діброва – D ₁ ГДс	<u>87,4</u> 12,5	–	–	–	<u>87,4</u> 12,5
Свіжа нагірна грабова діброва – D ₂ ГДс	<u>52,0</u> 7,44	<u>176,4</u> 25,23	–	–	<u>228,4</u> 32,67
Разом:	<u>232,0</u> 33,18	<u>469,2</u> 66,82	–	–	<u>701,2</u> 100,0
Усього:	<u>18277,6</u> 81,74	<u>3789,7</u> 16,95	<u>16,6</u> 0,07	<u>277,0</u> 1,24	<u>22362,8</u> 100,0

Для забезпечення раціонального ведення лісокультурної справи та її ефективності заготівлю насіння проводять у відібраних генетичних резерватах і плюсових насадженнях (табл. 2). Також відібрані плюсові дерева. Способом щеплення створені архівно-маточні плантації плюсових дерев, "Буковинський насінний банк", насінні родинні плантації [5].

Таблиця 2

Лісові генетичні резервати у лісовому фонді Чернівецької області (станом на 2008 рік)

№ п/п	Лісгосп, лісництво, квартал/ділянка	Порода, тип лісу	Площа, га	Вік років	Селекційна категорія дерев, %			
					плюсові	кращі	нормальні	мінусові
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чернівецький, Кузьмінське, 31/4,8	7Дз3Бк+Г D ₂ БД	51,0	98	–	31	68	1
2	Чернівецький, Кузьмінське, 15/5	10Дз D ₂ БД	3,0	193	1	45	48	6
3	Чернівецький, Кузьмінське, 48/4	10Дз +Г, Лпд D ₂ ГБД	8,1	103	1	42	57	–
4	Чернівецький, Кузьмінське, 28/5	10Дз +Бк, Г D ₂ БД	7,9	183	–	38	60	2
5	Чернівецький, Кузьмінське, 24/1,2	8Дз2Г D ₂ ГБД	36,6	88	–	37	63	–
6	Чернівецький, Кузьмінське, 23/1,2,8	6Дз2Г1Бк1Лпд D ₃ ДГБ	31,7	83	2	41	56	1
7	Чернівецький, Кузьмінське, 16/4,5	8Дз1Бк1Г +Яв, Брс, Лпд, Клг D ₂ ГБД	19,0	203	-	31	61	8
8	Хотинський, Рухотинське, 18/15	8Дз1Г1Бк +Клг, Чш, Бер D ₂ ДГБ	8,3	225	-	59	30	11
9	Хотинський, Клішківське, 46/2,3 50/2	7Дз2Г1Лпд +Клг, Яв од. Бк D ₂ ГД	87	118	1	15	61	23
10	Хотинський, Клішківське, 32/10	7Дз3Г +Яв, Клг од. Лпд D ₂ БД	4,2	103	2	25	54	19

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	Хотинський, Клішківське, 39/7	8Д31Лпд1Г+Яв, Клг од. Бер, Бк D ₂ ГД	22,0	133	1	31	59	9
12	Чернівецький, Кузьмінське, 19/5,6,9; 20/1,2,8	7Дз2Бк1Г D ₂ ДГБ	18,9	93	-	31	69	-
13	Чернівецький, Кузьмінське, 11/5,8	7Дз3Бк D ₃ БД	7,1	203	-	38	56	6
14	Чернівецький, Кузьмінське, 48/1	8Дз2Лпд +Г, Клг D ₃ ГД	15,0	83	-	38	55	7
15	Чернівецький, Кузьмінське, 5/5,6,10; 6/4	10Дс D ₂ БД	25,5	213	2	32	54	12

Працівниками Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака проведено обстеження, вивчено структуру і стан об'єктів цінного генофонду лісів Чернівецької області, їх збереження у природному середовищі [5]. Переважно при відборі насаджень визначено винятково високі показники продуктивності, якості стовбурів. Адже територія Чернівецького і Хотинського лісгоспів знаходиться в центрі ареалу дуба звичайного, у Прут - Дністровському межиріччі.

Відбір плюсових насаджень проводили за продуктивністю та повнотою насаджень не нижче 0,6, а плюсових насаджень – за повноти 1,0. Участь плюсових і кращих дерев має сягати не менше 15 %, при повноті 0,9 – 18 %; 0,8 – 21 % ; 0,7 – 24 %; 0,6 – 27 %. Плюсові насадження є одним із джерел генетичного матеріалу для розвитку популяційного насінництва на селекційній основі.

Згідно з "Настановами з лісового насінництва" відбір плюсових дерев проводили за типологічним принципом і фенологічними ознаками у стиглих і пристиглих насадженнях природного походження. Плюсові дерева відбирали першої категорії, які перевершували середні показники насадження на 30 % за діаметром, на 10 % за висотою. Вони мали високу очищеність від сучків і добрий стан. Допускається відбір плюсових дерев другої категорії, які за висотою та діаметром мають незначні перевершення при високій якості стовбура або можуть мати незначні вади при відповідних висоті і діаметрі стовбура.

Відбір плюсових дерев на Буковині проводили на початку 70-х років. Відібрано 155 плюсових дерева, з них 85 дерев у масиві Клішківського лісництва Хотинського лісгоспу. Висота їх становить 28,5 – 42,0 м, діаметр 43,0 – 86,0 см, вік дерев 95 – 135 років. Дерев, відібраних у Чернівецькому лісгоспі, ростуть у перестійних насадженнях віком 113 – 215 років, їх висота сягає 30,0 – 38,0 м, а діаметр 38,5 – 76,0 см. З відібраних жолудів закладено родинну плантацію площею 5,0 га у Кіцманському лісництві Чернівецького лісгоспу. Додавши плюсові дерева, відібраних у Вінницькій області, способом щеплення закладено архівно-маточну клонову плантацію на площі 9,9 га [1, 2]. Тут розмістили 158 клонів дуба звичайного різних форм розпускання – ранньої, проміжної та пізньої, а також 30 клонів дуба скельного.

Водночас закладено насінні плантації на площі 25,0 га свіжорозкорчованої території. Рельєф хвилястий, мікросхили 2 – 3°, висаджені саджанці дуба звичайного з розміщенням 5 x 5 м по 3 шт. в садивне місце, з урахуванням форм розпускання. В ряду 71 садивне місце. Коли саджанці підросли до 1 м і досягли діаметра 1 см, біля кореневої шийки було проведено щеплення (табл. 3).

На території плантації переважає сірий лісовий оглеєний ґрунт [3]. Кислотність ґрунту на території, де урожайність досягала 10 – 15 кг з дерева у 2007 році, рН соляної витяжки сягала 6,0. У місцях, де ці самі клони зовсім не плодоносили, рН сягала 4,5. Поодинокі плоди

визріли там, де рН становило 5,0. На цих ділянках необхідно проводити вапнування з розрахунку 2 – 2,5 тони вапняку на 1 га.

Таблиця 3

Структура клонової насінної плантації (Чернівецький лісгосп, Кіцманське лісництво, кв. 12, вид. 7)

№ поля	Площа, га	Порода	Кількість садивних рядів	Кількість клонів	Фенологічна форма	Рельєф
1	6,0	Дуб звичайний	32	25	рання	рівнинний.
2	3,4		19	25	рання	мікросхил південної експозиції
3	3,4		19	23	рання	мікросхил південної експозиції
4	6,1		33	27	пізня	пониження
5	6,1	Дуб скельний	33	25	рання	мікросхил південної експозиції
Разом	25,0					

Сіянци, вирощені із жолудів плюсових дерев, виявилися стійкими до грибних захворювань.

Висновки. Лісорослинні умови Чернівецької області на рівнинній частині території сприятливі для росту й розведення дуба. Наявні в області об'єкти постійної насінної бази частково задовольняють потреби в жолудях підприємств лісового господарства Чернівецького ОУЛМГ, хоча не усі вони використовуються належним чином через відсутність належного догляду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус В. І. Лісова селекція. – Умань, 2003. – 534 с.
2. Белоус В. И. Использование фенологических форм дуба черешчатого при создании клоновых семенных плантаций // Лесоводство и агролесомелиорация. – К.: Урожай, 1974. – Вип. 38. – С. 109 – 115.
3. Городній М. М. та інші. Агрохімія. – К.: Вища школа, 1995. – 526 с.
4. Кацуляк Ю. Д. Відтворення дубових лісів у Передкарпатті. Автореф. дис. ... к.с.-г.н.. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
5. Яцик Р. М., Воробчук В. Д., Парпан В. І., Гайда Ю. І. та інші. Генетико-селекційні та насінницькі об'єкти в лісах Буковини. – Тернопіль: Підручники і посібники", 2008. – 288 с.

Sudarikov V. V.

FOREST SEED BASE OF *QUERCUS ROBUR* L. IN CHERNIVTSI REGION

Chernivtsi National University named after Ju. Fedkovich

Short description of the permanent forest seed base of *Quercus robur* in Chernivtsi region is presented. It is shown that it satisfies partially the demands of forest enterprises in acorns.

К е у w o r d s : forest gene reserve, plus stand, plus tree, clone seed orchards.

Судариков В. В.

ЛЕСОСЕМЕННАЯ БАЗА ДУБА ЧЕРЕШЧАТОГО В ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича

Приведена краткая характеристика постоянной лесосеменной базы дуба обыкновенного в Черновицкой области. Показано, что она частично удовлетворяет потребности в желудях предприятий лесного хозяйства этой области.

К л ю ч е в ы е с л о в а : лесной генетический резерват, плюсовое насаждение, плюсовое дерево, клоновые архивно-маточные и семенные плантации.

Одержано редколегією 12. 12.2008 р.